

УДК 811.161.2'37

Луценко О. І.

ЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ

У статті розглянуто закономірності виникнення інтернет-лінгвістики як нової дисципліни, окреслено специфіку функціонування лінгвістичних особливостей мережевої комунікації.

Ключові слова: інтернет-лінгвістика, мережева мова, віртуальна мовна особистість.

В статье рассмотрены закономерности возникновения интернет-лингвистики как новой дисциплины, описана специфика функционирования лингвистических особенностей сетевой коммуникации.

Ключевые слова: интернет-лингвистика, сетевой язык, виртуальная языковая личность.

In this paper we consider regularities of occurrence of Internet linguistics as a new discipline. Also we identify patterns of functioning of linguistic features of network communication.

Key words: Internet linguistics, network language, a virtual linguistic personality.

Інтернет – це інформаційно-комунікаційне середовище, інтенсивний розвиток якого за останні два десятиліття характеризується активним проникненням у повсякденне життя кожної людини. Сучасна соціальна веб-реальність представлена особливими віртуальними світами, мережевими спільнотами, інтернаціональною, дистанційною інтернет-культурою, а також специфічною мовою, що ігнорує одні правила і створює інші.

Теоретичні питання лінгвістичного вивчення інтернету розроблялися у працях таких учених, як: Ф. С. Бадевич, В. Б. Бурбело, Є. Н. Галичкіна, О. І. Горошко, С. С. Данилюк, Л. Ф. Компанцева, М. Л. Макаров, С. О. Недобух, А. І. Пічкур, П. І. Сергієнко та ін.

Метою цієї статті є виявлення особливостей різних форм існування мови в інтернет-комунікації.

Зважаючи на масштабність, швидкість, різноспрямованість розвитку, інтернет впливає на світові цивілізаційні процеси та науково-технічний прогрес. Не оминув він і наукового життя суспільства – електронні версії наукових праць, електронні бібліотеки, конференції, наради, що проводяться у мережі, онлайн-курси, програми дистанційного навчання та ін. Виникають наукові напрямки, як наприклад, інтернетика – наука про теорії інформаційного пошуку (information retrieval) та теорії складних мереж (complex networks) [10].

Інтернет-простір став об'єктом вивчення у працях із психології, соціології, лінгвістики та ін. Цікаво, що інтерес різних гуманітарних дисциплін характеризується зацікавленістю одними й тими ж проблемами: особистість в інтернеті, мовна особистість – віртуальна мовна особистість [8, с. 64–75], гендерна самопрезентація особистості в мережі [2, с. 437–458], лінгвокультурна складова інтернет-комунікації [8, с. 12]. Очевидно, це можна пояснити специфікою розвитку науки в ХХ–ХХІ столітті та її тенденціями до посилення міжпредметності, антропоцентричності й функціоналізму. Крім того на розвиток гуманітарних наук впливає виникнення й поширення новітніх інформаційних та комп'ютерних технологій. Що стосується лінгвістики, то за останні роки з'явилося багато публікацій, у яких досліджуються проблеми функціонування мережевої мови, формування веб-ідентичності, а також реалізації мовних процесів в інтернеті. Різноманітність цих лінгвістичних досліджень, їх проблемність, новизна, якісно-кількісна представленість зумовлюють виникнення нових лінгвістичних напрямків, одним з яких є інтернет-лінгвістика.

На думку Л. Ф. Компанцевої, причина появи інтернет-лінгвістики унікальна, оскільки зумовлена виникненням нового комунікативного середовища, нової реальності (чи віртуальності), що ніколи раніше не існувала [9, с. 25]. Дослідниця розуміє інтернет-лінгвістику як поліпарадигмальну дисципліну, що вивчає типологічні особливості всіх рівнів інтернет-комунікації (функціонально-системного, дискурсивного, когнітивного, соціолінгвістичного і лінгвогендерологічного) [9, с. 26].

О. І. Горошко називає основною ціллю інтернет-лінгвістики опис та пояснення особливостей функціонування мови в інтернеті із врахуванням складної взаємодії деякої відкритої множини факторів при початковій включеності людини в соціально-культурний контекст взаємодії в мережі. Об'єктом дослідження інтернет-лінгвістики, за словами науковця, є електронна комунікація, а саме комунікативна взаємодія в глобальній комп'ютерній мережі інтернет, а предметом досліджень – лінгвістичні релевантні особливості електронної комунікації на різних мовних рівнях: морфологічному, лексичному, синтаксичному, текстовому, комунікативному та ін. [3].

Зауважимо, що в науковій літературі представлені різні підходи до типології інтернет-ресурсів – за функціональним призначенням, характеристиками користувачів, способів організації з користувачами

та ін. Зважаючи на неоднорідну природу мережевої комунікації, її лінгвістичні особливості характеризуються різними параметрами, проте у сучасній українській лінгвістиці намічено шість основних напрямків її дослідження:

1) комунікативний – основним предметом вивчення є особливості комунікативного акту, опосередкованого комп'ютерними засобами, аналізуються ролі комунікантів, їх мета і способи самопрезентації;

2) жанрознавчий – виділяються жанри, робляться спроби класифікації жанрів інтернет-дискурсу, детально описуються найважливіші характеристики деяких жанрів;

3) дискурсивний – мова інтернету аналізується виходячи зі сфери його реалізації і конкретної комунікативної ситуації, функціонального стилю;

4) власне лінгвістичний – описуються елементи мовних систем мережі, особливості співвідношення усної й писемної форм чи їх гібридність, розглядаються компоненти лексичного, синтаксичного, рідше морфологічного і фонетичного рівнів мови комп'ютерно-опосередкованої інформації;

5) технологічний – вивчаються принципи і методи комп'ютерного аналізу інтернет-дискурсу, розробляється лінгвістична база відповідного програмного забезпечення;

6) міждисциплінарний – мова інтернету розглядається крізь призму різних пов'язаних із лінгвістикою наук, у межах цього напрямку вивчаються когнітивний, соціолінгвістичний, психолінгвістичний, лінгвокультурний, етнокультурний, гендерний та інші аспекти мови мережі [1, с. 57].

Вважається, що першою спробою створення нового лінгвістичного напрямку, який автор і пропонує називати інтернет-лінгвістикою (Internet Linguistics) [12, р. 20–23], є монографія професора Девіза Крісталла “Language and the Internet”. Об'єктом дослідження вченого стали особливості мови інтернету, детальну увагу вчений приділив проблемам розмовного мовлення, зокрема функціонуванню розмовної мови у писемній формі.

Загалом у комунікативному середовищі інтернету використовуються всі функціональні стилі мови – науковий, художній, офіційно-діловий, публіцистичний, а також розмовний, під яким розуміється письмова мова спілкування його користувачів: “в інтернеті як засобі комунікації спілкування здійснюється здебільшого за допомогою писемних текстів. Усна розмовна мова має тут тільки писемну фіксацію, тобто усність, як одна з характерних ознак розмовного стилю в інтернеті, “переплавляється” в писемну форму. При цьому заміщенні одиниці писемного тексту перебирають на себе функції компонентів усної мови. Відтак писемна форма розмовного стилю в її комп'ютерному різновиді виконує такі функції: при створенні писемного тексту – функцію відтворення вимови, при сприйманні (читанні) – функцію аудіювання” [11, с. 23].

Сучасна інтернет-комунікація є базою, де активно й системно реалізуються, можна сказати, вербалізуються ознаки усного мовлення. Такий процес зумовлює зміни у звичному існуванні мови – відбувається змішування ознак усної й писемної форм існування мови та їх гібридизація. Специфіка змішування полягає в тому, що в усній і писемній формах актуалізуються лише необхідні для спілкування ознаки, інші – нейтралізуються. Як наслідок – утворення поряд з усною та письмовою особливою третьою формою – електронної мережевої мови, а також певного комунікативного середовища, яке вона обслуговує. Звернімо увагу й на те, що “інтерактивна комунікація в інтернет-мережі можлива за посередництва писемного тексту, який може мати додаткові кваліфікуючі ознаки і форми візуального чи аудіального характеру” [7, с. 194].

У сучасній лінгвістиці такі тексти, які поєднують вербальний та візуальний коди, називають креолізованими. Багато хто з дослідників мережевої мови також підкреслює, що комп'ютерний текст стає вкрай креолізованим, бо для ефективності його сприйняття з екрана поряд з текстовою інформацією використовуються засоби дизайну й аудіовізуальні додатки, доступні практично тільки у вебі, й цей процес торкається практично всіх мовних секторів мережі Інтернет [5, с. 49].

Загалом дослідниками відмічено, що в мережі існує два види текстів: електронні версії друкованих текстів, що нічим не відрізняються від друкованого тексту, та тексти, призначені для електронного середовища і характеризуються особливими формами та специфічними функціями, наприклад, чат, блог, форум, електронний лист та ін. Крім того дослідники поділяють веб-тексти на тексти для офіційної сфери спілкування, де зберігаються норми літературної мови, та неофіційної, де дотримання норм не є обов'язковим. Щодо жанрів, то в інтернеті функціонують традиційні та власне мережеві, які ще називають форматами електронної комунікації (Горошко О. І.).

Зважаючи на сказане, деякі лінгвісти вважають, що на сьогодні виник особливий “якісно новий функціональний підстиль з різноманітною жанрово-стилістичною спрямованістю” (Г. Н. Трофимова), функціональний різновид мови (Л. Ю. Іванов), який обслуговує електронні засоби комунікації, до яких належить мова Інтернету й інших глобальних електронних мереж і називають такі підстави:

– сфера функціонування чітко обмежена від інших сфер комунікації, оскільки здійснюється за допомогою технічних електронних засобів;

– специфічна комунікативна мета (зокрема, фатична – спілкування заради спілкування та ін.);

– виникнення нової системи мультимедійних жанрів і жанрових форматів;

– мовні засоби характеризуються набором унікальних лексичних і граматичних засобів, що легко виокремлюються і утворюють єдиний прагматичний комплекс [6, с. 792].

Ще одним лінгвістичним аспектом інтернет-комунікації є виокремлення вченими поняття віртуальної мовної особистості. Цей термін вживається, зокрема, зі значеннями: ідентифікатор для входу в мережу / комп'ютерну систему, псевдонім для спілкування в електронних середовищах, вигадана особистість та ін. Цікавими для дослідження з мовного погляду є нівелювання віртуальними мовними особистостями одних параметрів, наприклад, зовнішності, статі, національності, і активування інших, насамперед мовних. На думку вчених, така мовна особистість є більш розкутою і демократичною у спілкуванні завдяки можливостям анонімності і свободі самовираження. У порівнянні з реальним спілкуванням, віртуальне має спрощений характер, що виявляється, наприклад, у спілкуванні на "ти" між незнайомими людьми, доборі лексичних засобів, що є переважно розмовними та ін.

Мовні особливості електронної комунікації дослідник В. Єфремов пропонує поділити на два рівні:

– екстралінгвальний: нетикет (мовний етикет поведінки у мережі), емотикони (графічні маркери емоцій та настрою), креолізовані тексти (які поєднують вербальний і візуальний коди), гіпертексти та ін.;

– інтралінгвальний, представлений комп'ютерними жаргонізмами, особливим ставленням до орфографії і пунктуації, специфічними комунікативними тактиками і стратегіями спілкування та ін. [4].

Таким чином, дослідження мовних особливостей інтернет-комунікації є **актуальною та перспективною** лінгвістичною проблемою сучасного українського мовознавства, зумовленою такими факторами: мережева комунікація є новою й недостатньо вивченою формою спілкування, постійне збільшення кількості користувачів, мова яких впливає на мову інтернет-комунікації, а отже потребує детального й уважного аналізу, необхідність лінгвістичного осмислення писемно-усної форми існування мережевої мови з увагою до екстра-й інтралінгвальних чинників.

Література:

1. Акімова Н. В. История исследование языка интернета в Украине / Н. В. Акімова // Русская филология. Вестник Харьковского национального педагогического университета имени Г. С. Сковороды. – Харьков, 2012. – №1–2 (46). – С. 55–59.

2. Горошко Е. И. Информационно-коммуникативное общество в гендерном измерении : монография / Е. И. Горошко. – Х. : ФЛП Либушкина Л. М., 2009. – 816 с.

3. Горошко Е. И. Лингвистика Интернета: формирование дисциплинарной парадигмы [Электронный ресурс] / Е. И. Горошко // Текстология.RU : [сайт]. – Режим доступа : <http://www.textology.ru/article.aspx?aid=76>.

4. Єфремов В. Русский язык в Интернете [Электронный ресурс] / Єфремов Валерий // Режим доступа : <http://magazines.russ.ru/october/2013/5/e15.html>.

5. Зайцева С. В. Интернет-спілкування як нова форма міжособистісної комунікації / С. В. Зайцева // Дослідження з лексикології і граматики української мови : зб. наук. пр. / за ред. А. М. Поповського. – Дніпропетровськ : ДНУ. – Вип. 11. – 2012. – С. 45–53.

6. Иванов Л. Ю. Язык в электронных средствах коммуникации / Л. Ю. Иванов // Культура русской речи : энциклопедический словарь-справочник. – М. : Флинта ; Наука, 2003. – С. 791–793.

7. Карпа І. Б. Мова та Інтернет: функціональні характеристики та ефективність інтерактивної комунікації / І. Б. Карпа // Мова і культура. – К., 2009. – Вип. 11. – Т. VII (119). – С. 192–200.

8. Компанцева Л. Ф. Интернет-лингвистика когнитивно-прагматический и лингвокультурологический подходы : монография / Л. Ф. Компанцева. – Луганск : Знание, 2008. – 528 с.

9. Компанцева Л. Ф. От классического языкознания – к Интернет-лингвистике / Л. Ф. Компанцева // Studia Linguistica : зб. наук. пр. – К. : ВПЦ "Київський університет". – Вип. 4. – 2010. – С. 24–30.

10. Ландэ Д. В. Интернетика: Навигация в сложных сетях: модели и алгоритмы / Ландэ Д. В., Снарский А. А., Безсуднов И. В. – М. : Либрикон, 2009. – 264 с.

11. Чемеркін С. Г. Українська мова в Інтернеті: позамовні та внутрішньоструктурні процеси : монографія / С. Г. Чемеркін. – К. : НАН України ; Інститут української мови, 2009. – 240 с.

12. Crystal D. Language and the Internet / D. Crystal. – Cambridge University Press, 2004. – 272 с.